

Elektrituruseaduse muutmise seaduse seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Eesti võetud taastuvenergiaga seotud eesmärkide täitmiseks on vajalik Eesti elektrivõrku arendada ja tugevdada, et sellesse oleks võimalik liita uusi tuule- ja päikeseparke. Eelnõuga muudetakse elektrituruseaduses kehtestatud võrguga ühendamise tasu kontseptsiooni selliselt, et olemasoleva elektrivõrguga liituda soovivate tootjate liitumise kuludest poole katavad elektritarbijad ja teise poole võrguga liitujad ning eraldi kehtestatakse fikseeritud hinnakiri. Nii võimaldatakse potentsiaalsetel tootjatel ja tarbijatel oma elektrivõrguga liitumisega seotud kulusid paremini prognoosida. Kohtades, kus ei ole olemasolevat elektrivõrku, jääb endiselt kehtima kulupõhine liitumistasu. Teiseks laiendatakse eelnõuga tehtavate muudatustega põhivõrguettevõtja (Elering AS), kuid ka teiste elektrivõrguettevõtjate suhtes arenduskohustuse ulatust, mis võimaldab eelkõige teha põhivõrku ettenägelikke ja heaperemehelikke investeeringuid, et Eesti riigi võetud 100% taastuvelektri eesmärk aastaks 2030 täita. Kolmandaks, et soodustada optimaalset võrgukasutust, täpsustatakse eelnõukohaste seadusemuudatustega võrgu alakasutustasu rakendamise seotud sätteid ning võimaldatakse teatud juhtudel eelnevalt taotletud elektrienergia tootmistehnoloogiat muuta juhul kui sellega kaasneb elektrivõrgu efektiivsem kasutus. Kuna taastuvelektri tarbimise kasvuga langevad elektrihinnad ning investeeringutega tugevdatakse elektrivõrku ja vahetatakse välja vananenud liine, kaasneb muudatustega elektritarbijatele positiivne mõju.

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Eelnõu ja seletuskirja valmistasid ette Kliimaministeeriumi energeetikaosakonna energiaturgude valdkonnajuht Karin Maria Lehtmets (karin.lehtmets@kliimaministeerium.ee), energiatohususe ekspert Thérèse Liis Kilk (liis.kilk@kliimaministeerium.ee) ja nõunik Regina Hermandi (regina.hermandi@kliimaministeerium.ee). Eelnõu ja seletuskirja õigusekspertiisi tegi Kliimaministeeriumi õigusosakonna nõunik Anna-Liisa Kotsjuba (anna-liisa.kotsjuba@kliimaministeerium.ee). Keeletoimetaja oli Justiitsministeeriumi õigusloome korralduse talituse keeletoimetaja Aili Sandre (5322 9013, aili.sandre@just.ee).

1.3. Märkused

Eelnõu on seotud Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi aluspõhimõttega 1.1.6.

Eelnõu on seotud teise menetluses oleva elektrituruseaduse muutmise eelnõuga¹, mille eesmärk on võtta üle Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2019/944 ja kõrvaldada puudused, milles Eesti nõustub Euroopa Komisjoni põhjendatud arvamusega rikkumismenetluses nr (2021)0033 ning mis on seotud Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi 2023–2027 (VVTP) punktidega 6.1.2 ja 6.1.8.

Muudetakse elektrituruseadust avaldamismärkega RT I, 10.10.2024, 8.

Eelnõu seadusena vastuvõtmiseks on vajalik Riigikogu poolthälte enamus.

¹ EISis eelnõu toimiku number: 24-0379

2. Seaduse eesmärk

Eesti on energiamajanduse korralduse seaduse § 32¹ lõikega 1 võtnud eesmärgi katta 2030. aastast alates aastasesest summaarsest elektri lõpptarbimisest taastuenergiaga vähemalt 100%. Seaduse eesmärk on selleks kiirendada taastuenergiale üleminekut ja võimaldada Eesti riigil eelmainitud eesmärgi täitmine, luues eeldused peamiselt põhivõrgus arenduskohustuse laiendamiseks.

Põhivõrguettevõtja hallatava elektrienergia põhivõrgu jaoks tähendab Eesti võetud eesmärk seda, et elektrivõrguga peab selle eesmärgi saavutamiseks kokku olema võimalik liita hinnanguliselt vähemalt 5500 MW tootmissuunalist võimsust. Praegune põhivõrk võimaldab toota umbes 3000 MW, juurde oleks vaja arendada võrgu vastuvõtuvõimsust ligikaudu 2500 MW ulatuses. Siinjuures on oluline täpsustada, et eelmainitud 3000 MW juures on mõeldud taastuenergiavõimsusi ning Eesti idapiirkonnas asuvate põlevkivielektrijaamade asemele ei ole samasse asukohta riigikaitseliste kõrguspiirangute tõttu võimalik tuule- ega päikeseparke rajada. Samuti peab see maht sisaldama kokkuleppelist 1000 MW juhitavaid tootmisvõimsusi. 5500 MW tootmissuunalise võimsuse puhul on tagatud see, et vähemalt kümne teravatt-tunnise tarbimise juures on võimalik toota ka sama palju taastuenergiat.

Elektrivõrguga seotud investeeringute elluviimine on ajamahukas protsess, eriti uue ülekandetaristu, sealhulgas õhuliinide ja alajaamade planeerimine ja rajamine. Praegune elektrivõrguga liitumiste süsteem on jäämas kiirele arengule ette ja olukord tingib vajaduse hakata võrku ette arendama. Reeglina on kõrgepingeliinide ja alajaamade planeerimiseks ja ehitamiseks vaja rohkem aega, kui on maismaale rajatavate tootmisseedmete, nt tuule- või päikeseparkide, ehitamiseks kuluv aeg. Samuti tuleb arvestada tootmisseedme liitumisprotsessi ajakuluga.

Seetõttu peab elektri põhivõrgu investeeringutega alustama tulevikku vaatavalt ja esimesed investeerimisotsused tuleks põhivõrguettevõtjal eesmärgi tähtaega silmas pidades vastu võtta juba 2025. aastal. Nii on võimalik taastuenergia arendajatel uued elektrijaamad rajada ja nendega tööd alustada kohe peale seadme ja liitumispunkti valmimist, sest kui vajalikud võrgutugevdused ei ole veel selleks ajaks valminud, makstakse tootjale müümata jäänud elektri eest hüvitist. Seega on seadusemuudatused vaja teha võimalikult kiiresti, et liituda sooviv tootja ei peaks ootama võrgutugevduste valmimist.

Kuna elektrivõrguga liitumise protsessi peamine puudus ning arendusi takistav asjaolu on seni turuosaliste tagasiside põhjal investeeringute valmimise ajakulu ja eelnev teadmatus liitumistasu suuruselt ja protsessi ajakulust, on põhjendatud vajadus muuta võrguga liitumise protsess kiiremaks ja ettenähtavamaks, täiendades kehtivat põhivõrguettevõtja arenduskohustust ja kujundades ümber elektrivõrguga liitumise protsessi ning võrgutasu, sealhulgas põhivõrgu liitumistasu ülesehitust nii elektrituruseaduses kui ka Vabariigi Valitsuse 14.02.2019 määruses nr 10 „Elektrisüsteemi toimimise võrgueeskiri“.

Seaduseelnõu koostamisele ei eelnenud väljatöötamiskavatsust, lähtudes Vabariigi Valitsuse 22.12.2011 määruse nr 180 „Hea õigusloome ja normitehnika eeskiri“ § 1 lõike 2 punktist 1, mis sätestab, et seaduseelnõu väljatöötamiskavatsus ei ole nõutav, kui eelnõu menetlus ja seadusena rakendamine on põhjendatult kiireloomuline. Elektrivõrgu arenduskohustuse raames ette arendamisega ehk võrguehituse kiirendamise ja liitumisprotsessi lihtsustamisega on vajalik alustada juba 2025. aastal, et järgnevatel aastatel võrguga liituvad uued elektrijaamad saaksid anda kümnendi lõpus oma panuse taastuvelektri eesmärkide täitmisel.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb kahest paragrahvist.

Eelnõu §-ga 1 muudetakse elektrituruseadust.

Punktiga 1 muudetakse paragrahvi 39 lõiget 2¹, täpsustades, et kui võrgupiirangutest lähtudes tuleb tootjat piirata selle pärast, et süsteemihaldur ei ole jõudnud vastava tootmisvõimsuse täismahus võrguga liitmiseks vajalikke võrgu täiendusi viia lõpuni ja võrgus tekib ülekoormus, siis tuleb süsteemihalduril tootjale hüvitada saamata jäänud tulu. Muudel juhtudel süsteemihaldur tehnilistel põhjustel või süsteemi varustuskindluse tagamiseks antud tootmise piiramise korralduste tõttu saamata jäänud tulu ei hüvita. Samuti ei pea eelnimetatud tingimustel süsteemihalduri antud korralduse alusel jaotusvõrguga ühendatud tootja tootmise vähendamise eest jaotusvõrguettevõtja tootjale saamata jäänud tulu hüvitama. Euroopa Parlamendi ja nõukogu otsekohaldavas määruses (EL) nr 2019/943 on kirjeldatud hüvitamise alused ja tingimused. Lühidalt toimub hüvitise maksmine järgmiselt: esmased tingimused on kirjas eelmainitud määruses, mis annab aluse hüvitise maksmiseks. Seejärel elektrisüsteemi toimimise võrgueeskiri täpsustab, et hüvitise suuruse määramisel on vajalik aluseks võtta piirkonna börsihind (s.o tootmata jäänud elektrienergia koguse puhul) ja taastuenergia toetuse mittesaamine (taastuenergia toetuse õigusega tootjate puhul). Võrgutasude arvutamise ühtne meetodika või võrguettevõtja võrgulepingu tüüptingimused peavad omakorda sätestama selle, kuidas tootmata jäänud energiakogust hinnatakse (nt. kas paigaldatud võimsuse alusel või sarnase päeva reaalsel tootmist arvestades vm.).

Punktiga 2 täiendatakse § 39 lõikega 2², andes süsteemihaldurile kohustuse koostada tootmissuunalise võimsuse piiramise hüvitise määramise meetodika ning esitada see enne kehtestamist avalikule konsultatsioonile.

Punktiga 3 täiendatakse paragrahvi 61 lõike 1 punkti 1, et oleks selgem, et otseliini rajamise kaugust arvestatakse linnulennult kas tootmisest (nt tuulikust) endast või selle tootmisest liitumispunktist võrguga, kuna tehniliselt ei ole alati mõistlik tootmisest juurest otseliini rajada. Lubatava otseliini pikkuse suurendamine on vajalik arvestades seda, et nt maismaa- ja meretuuleparkide puhul on elektrienergia toodang märkimisväärselt suurem tavapärase soojuselektrijaama toodangust ning eelduslikult seega ka otseliini kaudu varustatav tööstusobjekt mastaapsem. Sellisele tööstusobjektile (eriti näiteks rannikualal, kus võib esineda planeeringulisi, keskkonnakaitsealisi, ruumilisi jt piiranguid) sobiva asukoha leidmine võib osutuda keerukamaks ning see õigustab otseliini rajamisele suurema lubatava vahemaa kehtestamise.

Punktiga 4 muudetakse paragrahvi 66 lõike 1 esimest lauset, et täpsustada ja suurendada elektrivõrguettevõtjate arenduskohustuse ulatust. Arenduskohustusse lisatakse võrguettevõtjate prognooside järgi tulevikus põhivõrguga ühendatavad elektripaigaldised eelkõige selleks, et toetada taastuenergiaallikate kasutuselevõttu ja kiirendada nende liitumismenetlust. Sellega tekib võrguettevõtjatele selgemalt kohustus võrku arendada mõistlikus ulatuses võimalikke tuleviku elektripaigaldisi arvestavalt ning samal ajal ka õigus nendega seotud kulude osaliseks lülitamiseks võrguteenuse hinda. See tähendab, et osa arenduskohustuse raames tehtavatest investeeringutest kannab elektrivõrguga liituja ja osa neist kuludest kannavad elektritarbijad Konkurentsiameti kooskõlastatava ülekandetasu kaudu, kuna kasu neist investeeringutest on laiem.

Punktiga 5 täpsustatakse paragrahvi 66 lõike 10 teist lauset nii, et juhul kui jaotusvõrguettevõtja on kohustatud esitama võrgu arengukava ning sealjuures täidab arenduskohustust, on ka jaotusvõrguettevõtjal nagu põhivõrguettevõtjal kohustus esitada Konkurentsiametile investeerimisprojektide nimekiri ja ajakava nende põhjendatuse hindamiseks.

Punktiga 6 muudetakse paragrahvi 66 lõike 12 punkti 3, täpsustades, et põhivõrguettevõtja koostatavas arengukavas tuuakse investeerimisprojektide hulgas ära ka arenduskohustusega seotud investeerimisprojektide nimekiri ning nende ajakava. See annab Konkurentsiametile võimaluse hinnata arenduskohustusega seotud investeerimisprojektide põhjendatust.

Punktiga 7 muudetakse paragrahvi 68 lõike 1¹ punkti 1, kuna näiteks korteriühistul või garaažiühistul ei ole kohustust sõlmida võrgulepinguid ühistu liikmetega ja korteriühistu või garaažiühistu liikmed ehk tarbijad tarbivad elektrit ilma lepinguta.

Punktiga 8 kaotatakse lõike 1¹ punkt 2 sest ei ole põhjendatud, et tarbija peaks igaks juhuks kord kvartalis makseid teostama isegi kui arvet tarbimise eest ei ole esitatud. Arve koostamise ja esitamise kohustus on isikul, kel on olemas alusandmed arve koostamiseks. Arve esitamata jätmise olukorras ei tohiks arve esitaja võimalikus hilisemas kohtuvaidluses oma vastutuse vähendamiseks tugineda sätte, mis näeb ette, et tarbija oleks võinud ise ebaseadusliku olukorra lõpetada ja omal algatusel tarbitud elektri eest tasuda. Kuigi see säte oli esmalt tarbija kasuks seatud, siis on ilmnunud, et tegelikkuses on tihti selline arvete tasumine keeruline, kui mitte võimatu. Näiteks oma konkreetse garaažiboksi tarbitud võrgu- ja elektritasu võib olla keerukas ise välja arvutada, kui ei ole teada, mitu liiget (omanikku) seal on, ja tihti on ebaselge, kellele ja kuidas üldse maksuma peab.

Punktiga 9 muudetakse paragrahv 71 lõike 5 punkti 1 sõnastust, täpsustades muutuv- ning tegevuskulude määratlust. Muuhulgas kuuluvad võrguettevõtja muutuv- ning tegevuskulude hulka sellised kulud, mis on seotud võrgulepingu alusel elektrienergiat tootva elektripaigaldise (ajutise) tootmise piiramisega tehniliste võrgupiirangute tõttu. Tootja piiramisega seotud kulude võrgutasusse lülitamise eesmärk on tagada elektrivõrgu optimaalne arendamine ning tootjate kiire võrguga liitmine. Tootja piiramine ning sellega seotud kulude kompenseerimine võrgutasust annab võimaluse kaaluda kulukate võrguinvesteeringute edasilükkamist juhul, kui soodsam on tootja piiramise kulu kompenseerimine. Lisaks annab see võimaluse tootja liitmiseks võrguga enne kõigi täismahus elektrienergiat toota võimaldavate võrguinvesteeringute valmimist ning kiirendab tootjate põhivõrguga liitumist ja taastuenergia eesmärkide saavutamist. Kui tegemist on võrgulepingujärgselt kokkulepitud võimsuse piiramisega, st näiteks kui võrgulepingus on tootja lubatud maksimaalne võimsus 12 MW, aga võrguettevõtja lubab võrgupiirangutest lähtuvalt teatud ajahetkedel võrku anda elektrit vaid 11 MW ulatuses, siis on võimalik maksta tootjale selle 1 MW ulatuses hüvitist. Sealjuures on see võrguettevõtja otsustada, kas selle täiendava 1 MW võrku lubamise jaoks investeerib võrguettevõtja võimsamasse liini/seadmetesse, s.o võrgutugevdustesse või on ühiskondlikult soodsam aeg-ajalt tootja võimsust piirata.

Punktiga 10 lisatakse paragrahvi 72 lõige 6¹, mis piiritleb elektrivõrgu osa, mille ulatuses on põhivõrguettevõtjal õigus arenduskohustuse käigus investeeringuid teha. Selliseks võrgu osaks loetakse olemasolevat põhivõrku ning sellist uut põhivõrku, mis on võrguettevõtja planeeritud investeeringute kavas. Liitumiseks vajalik uus ehitatav alajaam loetakse olemasolevas võrgus asuvaks, kui see asub olemasoleva võrgu vahetus läheduses, s.o piiritletud maksimaalselt õhuliini ühe visangu pikkusega (visangu konkreetne pikkus meetrites sõltub näiteks liini pingest, aga jääb 110–330-kilovoldiste õhuliinide puhul vahemikku 200–500 meetrit). Samuti on õigusselguse huvides lisatud, et olemasoleva võrgu üheks omaduseks on ka selle

varustuskindluse tase, mida olemasolev võrgukonfiguratsioon vastavalt Majandus- ja kommunikatsiooniministri määruse nr 10 „Võrguteenuste kvaliteedinõuded ja võrgutasude vähendamise tingimused kvaliteedinõuete rikkumise korral“ § 4 lg 4 kohaselt võimaldab. Juhul kui kvaliteedimääruse § 4 lg 4 p 2 kohase varustuskindluse tasemega alajaamas soovitakse liituda varustuskindluse tasemel, mille puhul tuleb rikkest põhjustatud katkestus likvideerida kahe tunni jooksul, tuleb liitujal täiendavalt tasuda reserveeriva liini rajamise eest kulupõhiselt. Kõnealune säte võimaldab ära hoida majanduslikult ebamõistlikke võrguinvesteeringuid eeskätt olukordades, kus juba sõlmitud liitumislepingute ja tootmisseedmete rajamiseks algatatud planeeringute alusel ei ole tootjad huvitatud tootmisseedmete suuremahulisest rajamisest, kuid kas või ühe väiksema tootmisseedme liitumine tingiks võrgu ümberehituse suuremas mahus. Näiteks 150 MW tuuleelektrijaama ühendamine Nõva alajaama tingiks olemasoleva 110 kV võrgu asemel 330 kV võrgu rajamise, mis oleks põhjendatud vaid juhul, kui samas piirkonnas oleks rohkem potentsiaalseid tootjaid. Seda teades on põhivõrguettevõtjal võimalik vajalik investeering lisada investeeringute kavasse ning võimaldada tootjatel liituda fikseeritud hinnakirja alusel, sest vastasel juhul ei saaks tootja arvestada 330 kV võrku liitumisega arenduskohustuse raames. Kui õhuliinide puhul on suhteliselt selge, milline on olemasoleva võrgu kaugus, siis kui tegemist on maakaabliga liitumisega, loetakse olemasolevaks võrguks maakaablist tehniliselt mõistlikus kauguses asuvat liitumist ning konkreetsete meetrite sätestamine seaduses on ebamõistlik. Maakaabliga liitumise olemasoleva põhivõrguga liitumisena käsitlemise hindamiskriteeriumid tuleks liitumistasu suuruse arvutamise meetodikas täpsustada.

Paragrahvi lisatakse lõige 6², mis sätestab, et võrguettevõtja arenduskohustusega tehtud investeeringu kulu lisatakse võrgutasude hinna kujundamisel võrguteenuse osutamiseks vajaliku põhivara hulka. Täpsemalt lisatakse mainitud kulu põhivara hulka võrguühenduse kasutamise tasu, edastamistasu ja võrguteenustega otseselt seotud lisateenuste tasude kujundamisel. Selliselt on võrguettevõtjale tagatud vajalikud finantsvahendid arenduskohustuse täitmiseks.

Paragrahvi lisatav lõige 6³ on eesmärgiga lubada põhivõrguettevõtjal nõuda liitumistasu kulupõhistel ja fikseeritud komponentidel põhineval tasuskeemil. Lõikega kirjeldatakse mõisted fikseeritud liitumistasu ja liitumispunkti liitumistasu. Liitumistasu koosneb nii fikseeritud määral põhinevast võimsuspõhisest tasust kui ka fikseeritud kulukomponentidel põhinevast liitumispunkti väljaehitamise tasust. See tähendab, et ka väljaspool olemasolevat põhivõrku liitumisel rakendatakse fikseeritud liitumistasu komponenti. Ka fikseeritud kulukomponendid lähtuvad tegelikest kuludest, kuid on parema prognoositavuse ja selguse huvides keskmistatud.

Paragrahvi lisatakse lõige 6⁴, mis näeb ette võrgutasude kujundamisel võrguteenuse osutamiseks vajaliku põhivara vähendamise olemasolevasse võrku liitumise eest laekunud liitumistasu ulatuses. Põhivara vähendatakse selles liitumistasu ulatuses, mis ei ole menetlus-, toimingu- ja projektijuhtimise tasud, kuna need tasud kompenseerivad liitumisega seotud tegevuskulusid.

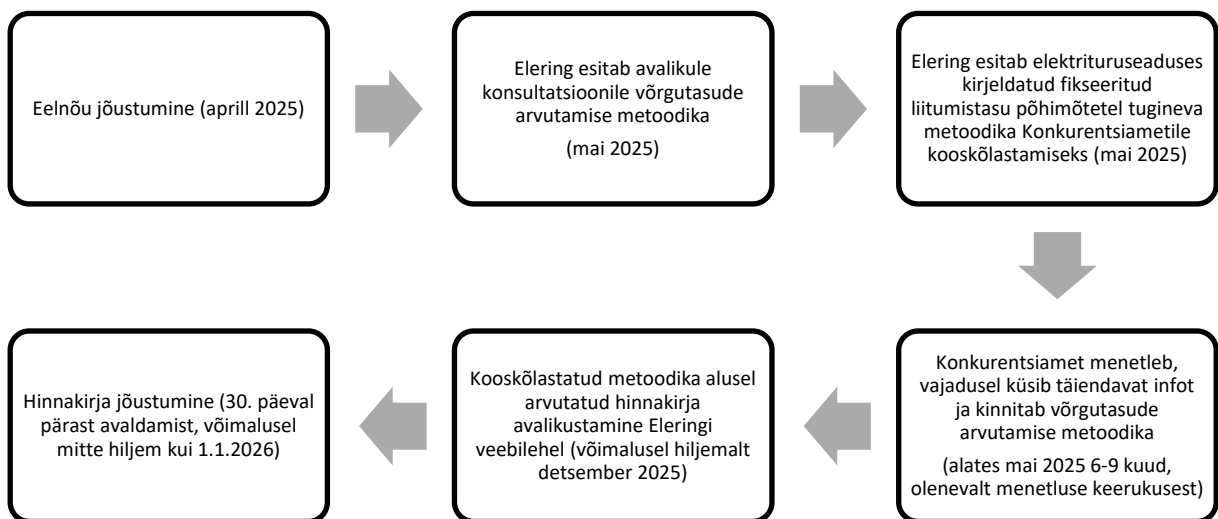
Paragrahvi lõike 6⁵ lisamise eesmärk on selgitada kuidas on olemasolevas põhivõrgus fikseeritud liitumistasu maksumus kujundatud. Kasutatakse hinnangut, mis arvestab uute taastuvenergia võimsuste ühendamiseks vajalikeks võrgutugevdusteks tehtavate lisainvesteeringute maksumust, mis lisanduks 2024. aasta põhivõrguettevõtja investeeringute eelarves esitatud mahule. Selle järgi on investeeringute hinnanguline lisamaht 322 miljonit eurot ja hinnanguline täiendavate tootmisvõimsuste maht 3650 MVA. Keskmise lisainvesteering ühe megavoltampri kohta on hinnanguliselt 88 000 eurot. Kuna investeeringutega tugevdatakse osaliselt ka põhivõrku, mida on vaja piisava tarbimisvõimsuse

tagamiseks, siis on eelduslik saadav kasu jagatud pooleks. Tarbijad panustavad investeeringutesse tarbimise tariifi ning tootjad liitumistasu kaudu. Nii selle kui järgmise lõike sõnastuses on suurima mõistlikult võimaliku stabiilsuse all silmas peetud seda, et liitumistasu arvutamise meetodika peab arvesse võtma seda, et võimalikult harva oleks tarvis liitumistasu fikseeritud komponentide suurust muuta ning et nende fikseeritud liitumistasu komponentide muutmise ulatus püsiks minimaalsel võimalikul tasemel.

Paragrahvi lõike 6° lisamise eesmärk on selgitada, mida peab arvesse võtma olemasolevas põhivõrgus fikseeritud liitumispunkti liitumistasu suuruse arvutamise meetodikas, kui tegemist on uue tootmisvõimsusega liitumisega või tootmisvõimsuse suurendamisega olemasoleva põhivõrgu võrgus. Kiirema põhivõrguga liitumise süsteemi saavutamisel on üheks komponendiks praegu kehtiva kulupõhise tasusüsteemi ümberkujundamine. Põhivõrgu liitumistasu muudetakse osaliselt fikseerituks ja oluliseks saavad põhivõrguettevõtja liitumistasu meetodikal põhinevad fikseeritud liitumistasu määrad. Seadus näeb ette olulised põhimõtted, mida põhivõrguettevõtja peab meetodikat koostades arvestama. Ühtlasi säilib ka Konkurentsiameti järelevalve fikseeritud hindade üle, kuna jätkuvalt säilib ameti kohustus meetodika kooskõlastada ja selle rakendamise üle järelevalvet pidada. Kaalumisel olid ka muud fikseeritud tasu kujunemise variandid, kuid uue paindlikuma lahenduse loomisel vastab eelnõus olev lahendus kõige paremini Euroopa Liidu õigusele.

Direktiivist (EL) 2019/944 tuleneb liikmesriikide kohustus tagada, et liitumistasud või nende arvutamise meetodika kehtestaksid või kiidaksid heaks sõltumatud reguleerivad asutused. Eestis on vastavaks sõltumatuks reguleerivaks asutuseks Konkurentsiamet. Direktiivi artikli 59 lõike 1 punkti a) kohaselt on reguleeriva asutuse kohustus kehtestada läbipaistvate kriteeriumide alusel ülekande- ja jaotustasud või nende arvestamise meetodika või mõlemad või need heaks kiita. Sama artikli lõike 7 punkti a) kohaselt vastutavad reguleerivad asutused selle eest, et piisavalt vara enne tingimuste jõustumist määratakse kindlaks või kiidetakse heaks vähemalt riiklik meetodika, mille alusel arvutada või kiita heaks riiklike võrkudega ühendamise ja neile juurdepääsu tingimused. Direktiivi 2019/944 artikli 6 lõike 1 kohaselt peavad liikmesriigid tagama, et põhi- ja jaotusvõrgule juurdepääsu tasud või nende arvutamise aluseks olev meetodika oleks enne nende jõustumist heaks kiidetud vastavalt artiklile 59. Vältimaks vastuolu direktiiviga, mis tekiks kui liitumistasu suuruse ja põhimõtted kinnitaks ainult Elering, tuleb liitumistasu arvestamise meetodika kooskõlastada Konkurentsiametiga.

Alloleval skeemil on näha meetodika rakendamise ülevaatlik ajakava:

Punktiga 11 täiendatakse paragrahvi 72 lõike 9 punkti 4 viitega arenduskohustuse raames soetatavale põhivarale, mis võetakse arvesse hinna sisse arvatava põhjendatud tulukuse ja põhivara kulumi arvutamisel.

Punktiga 12 täiendatakse paragrahvi 74 lõiget 7 eesmärgiga sätestada, et liitumistasude hinnakiri, mis peab põhinema Konkurentsiameti kooskõlastatud võrgutasude arvutamise ühtsel meetoodikal, avalikustatakse võrguettevõtja veebilehel.

Punktiga 13 tunnistatakse alates 2026. aasta jaanuarist kehtetuks paragrahvi 87¹ lõiked 1–3, sest kaob täielikult seni kehtinud tagatise nõue. Võrguettevõtjate omavahelistes liitumistes ei saa niikuinii võrguettevõtja tagada, et temaga liituv turuosaline omapoolsed kohustused õigel ajal täidab, kuid samas rakenduksid võrguettevõtjale seaduses sätestatud tagajärjed. Põhivõrguga liitumisel hakatakse käesoleva seaduse jõustumise järel rakendama fikseeritud liitumistasu komponenti nii olemasoleva kui uue põhivõrguga liitumisel ning see tuleb tasuda koheselt ja tagastamisele ei kuulu, seega ka väljaspool olemasolevat põhivõrku liitujatele ei ole õige täiendavalt tagatist rakendada. Jaotusvõrguga liitumisel kaob samuti seni kehtinud tagatistasu nõue, sest selle rakendamisega ei kaasnenud piisavalt soovitud positiivseid mõjusid. Kehtetuks tunnistatakse ka sätted, mis kirjeldasid tagatisele esitatavaid nõuded. Liituja soovil üleminekul fikseeritud liitumistasu komponendi rakendamisele, mida kirjeldatakse käesoleva seaduse rakendussättes § 111³ lõikes 20, teostatakse tasaarveldus võrreldes seni kehtinud tasu määraga fikseeritud liitumistasu arveldustes. Samuti nähakse käesoleva seaduse rakendussättes § 111³ lõikes 23 ette, et tagatise nõue kehtib kuni liitumistasude hinnakirja kehtima hakkamiseni, et vältida olukorda, mil puudub tagatise nõue, kuid veel ei ole kehtima hakanud kooskõlastatud meetoodika alusel avalikustatud liitumistasude hinnakiri.

Punktiga 14 lisatakse paragrahvi 87¹ lõige 1¹, millega antakse põhivõrguettevõtjale või tegevusloaga jaotusvõrguettevõtjale õigus üles öelda sõlmitud liitumislepingus kokkulepitud tootmisvõimsus ulatuses, mis võetakse tootmisseedme ühendamiseks, kuid mille liitumine ei realiseeru. Kuigi selliseid olukordi, kus on põhjendamatult suures ulatuses kasutamata võrguressurssi, ei teki võrguettevõtjate hoolsuskohustuse tõttu palju, on õigusselguse jaoks vaja määrata võimalused sellises olukorras toimimiseks. Kui tegemist ei ole põhjendamatult suures ulatuses kasutamata jäänud ressursiga, ei ole tõenäoline, et põhivõrguettevõtja või tegevusloaga

jaotusvõrguettevõtja ütleks üles realiseerumata tootmisvõimsuse liitumise, sest iga väiketootja tootmisvõimsuste üle arvepidamine on liiga halduskoormav. Sätte eesmärk on hoida ära suures mahus võrguressursi asjatu broneerimine liiga pikaks ajaks.

Punktiga 15 täpsustatakse paragrahvi 87¹ lõiget 4, et tagada õigusselgus. Uue sõnastuse järgi ei lühenda võrguettevõtja tööde ennetähtaegne valmimine liitujale lepingu sõlmimisel eeldatavat tootmisseedme ehitamise ja võrguga ühendamise tähtaega. Muudatuse eesmärk on vältida olukorda, kus liituja soovib näiteks oma tootismoodulile otseliiniga tarbija lisamisega ehk segapaigaldiseks (segapaigaldis on elektrienergia tarbimiseks ja tootmiseks ette nähtud elektripaigaldis, mille puhul on liitumistingimustes toodud tingimuste täitmise ja nõuetekohasuse kontrollimise piiriks liituja ja põhivõrguettevõtja vaheline liitumispunkt) muutumisega antud tähtaega edasi lükata.

Punktiga 16 lisatakse paragrahvi 87¹ lõige 4¹, millega võimaldatakse päikesepaneelide paigaldamiseks ja tootmise alustamiseks ette nähtud perioodi liitumistaotluse alusel pikendada kuni kolme aastani, kui nende paigaldamine on seotud ehitise valmimise tähtajaga. Sätte lisamise eesmärk ei ole võimaldada igasuguse ehitusprojekti viibimisega lükata päikesepaneelide kasutuselevõtmise tähtaega edasi, vaid üksnes põhjendatud juhtudeks, näiteks kui selle hoone, mille katusele on ette nähtud päikesepaneelide paigaldamine, ehitust ei ole võimalik lõpetada ühe aasta jooksul.

Paragrahvi lõike 4² lisamisega määratakse kindlaks maksimaalne võimalik ajapikendus, mida on põhjendatud taotluse korral võimalik tootmise alustamiseks saada. See tähendab, et reeglina on päikesepaneelide puhul tootmise alustamiseks ette nähtud periood üks aasta, kuid selle sätte järgi võib seda aega maksimaalselt pikendada kolme aasta võrra.

Punktiga 17 tunnistatakse paragrahvi 87¹ lõike 5 teine lause kehtetuks ja edaspidi ei loeta tehnoloogia muutmiseks seda kui liitumislepingus toodud võrguga ühendatav tootmisseedme muudetakse ebaolulise ruumilise mõjuga ehitisest olulise ruumilise mõjuga ehitiseks planeerimisseaduse tähenduses.

Punktiga 18 täiendatakse paragrahvi 87¹ lõikega 5¹ eesmärgiga täpsustada olukorda, kus on tegemist hübriidmooduliga, mis hõlmab endas kas erinevaid tootmisvõimsusi või vastavalt tootmis- ja salvestusvõimsusi, samuti olukordi, mil taotletud tootmisvõimsusele soovitakse lisada muid tootmis- või tarbimissuunalisi seedmeid (sh. salvestusvõimsust). Seadusesätte eesmärgiks on elektrivõrgu efektiivsem kasutus ning võimalike spekulatsioonide vältimine, seega on eelduseks, et taotluses märgitud tootmistehnoloogia ehitatakse valmis ja võetakse kasutusele algselt soovitud ulatuses või loobutakse sellest. Seni oli sätte eesmärk kohustada turuosalisi liitumistaotluses märgitud elektrienergia tootmise tehnoloogia alusel tootismoodul valmis ehitada, kuid kehtiv kord on välistanud tehnoloogia täiendamise võimaluse enne taotluses märgitud tootmisseedme kogu võimsuse ulatuses valmis ehitamist. Liitumistaotluse esitamise järel on oluline jätta võimalus tootmistehnoloogia täiendamiseks. Tulevikus planeeritavad arendused hõlmavad sageli nii salvestust kui ka muud tehnoloogiat, kuid liitumistaotluse esitamise hetkel ei pruugi olla kindel, kas ja milline lisatav tehnoloogia otstarbekam on. Kuna tootmistehnoloogiat täiendada ei võimaldatud, tähendas see turuosalistele arendatava tootmisseedme täiustamisel olulist ajakadu, kuna seda sai teha ainult pärast liitumisprotsessi lõppemist kui selleks tuli algatada uus liitumisprotsess. Sealjuures jälgitakse iga etapi tootmisvõimsuse kohta vastavalt käesoleva seaduse § 87¹ lõigetes 6 või 7 kirjeldatud tootmisvõimsuse mittekasutamise tasu rakendamist eraldi.

Teoreetiline näide (ei indikeeri reaalseid võimalikke ehitustähtaegu):

- 1.1.2026 sõlmib arendaja liitumislepingu 50 MW päikesepargiga tootmise alustamiseks
- Põhivõrguettevõtja annab lepingus teada, et saab liitumispunkti/võrguühenduse valmis 1.1.2029, päikesepaneelide kasutusele võtmiseks ette nähtud periood on seega üks aasta (käesoleva seaduse § 87¹ lõike 4 järgi) ehk hiljemalt 1.1.2030
- Vahepeelsel ajal, näiteks 1.1.2027 tekib arendajal soov lisada liitumispunkti taha olemasoleva liitumislepingu raames veel ka 10 MW maismaatuuleenergiat, kuid tootmissuunalist liitumisvõimsust suurendamata, mistõttu ei lisandu uusi võrgutugevdusi ja liitumislepingu lõpptähtajaks jääb jätkuvalt 1.1.2029.
- Põhjusel, et tootmissuunalist võimsust liitumislepingu raames juurde ei lisandunud, on tähtaeg arendajale teise tehnoloogia (s.o tuulest) tootmisseadme kasutuselevõtmiseks käesoleva seaduse § 87¹ lõike 4 järgi 1.1.2031.
- Juhul kui eelmainitud 50 megavatti ei ole 1.1.2030 kasutusele võetud, kaotab liituja makstud tagatise (või fikseeritud liitumistasu võimsuspõhise ehk võrgutugevduste komponendi).
- Kuigi tuuleelektrijaama kasutuselevõtu tähtaeg on 1.1.2031, siis hoolimata sellest juhul, kui liitumislepingujärgne võimsus ei ole kasutusele võetud, esitatakse esimene alakasutustasu nõue käesoleva seaduse § 87¹ lõike 6 alusel 1.1.2031.
- Põhivõrguettevõtja loeb käesoleva seaduse § 87¹ lõike 4 tingimused täidetuks pärast järgmiste tingimuste täitmist:
 - liitumislepingus kokkulepitud tootmismoodul on elektrivõrguga sünkroniseeritud ja alustanud tootmist;
 - teostatud on tootmismooduli sünkroniseerimise järgne SCADA signaalide (operatiivjuhtimissüsteemi) testimine;
 - liituja on esitanud tootmismooduli paigaldusakti;
 - põhivõrguettevõtja teostatud kohtvaatluse alusel on tuvastatud, et tootmismoodul on liitumislepingule vastavas mahus paigaldatud.

Kõnealuse näite puhul oli seni kehtinud regulatsiooni järgi kohustuslik ehitada päikesepark valmis ja alles siis võis lisada juurde tuulevõimsust, salvestust või isegi täiendavat päikesevõimsust, aga käesoleva seadusemuudatusega on võimalik juba paralleelselt algse tootmisvõimsusega koos ehitada tootmisvõimsust või salvestusvõimsust juurde juba liitumislepingu täitmise perioodil. See ei tähenda, et algset tootmisvõimsust ei peagi valmis saama, vaid pärast tootmise alustamiseks ettenähtud perioodi möödumist kehtib liitumislepingut omavale turuosalisele, kes ei ole oma vastavat liitumislepingujärgset tootmisvõimsust kasutanud, § 87¹ lõikes 6 nimetatud tasu mittekasutatava tootmissuunalise võrguühenduse võimsuse ulatuses. Tasu suurus on 38 000 eurot ühe megavoltampri kohta aastas.

Paragrahvile lisatakse lõige 5² eesmärgiga soodustada maksimaalselt taastuvenergia tootmisvõimsuste arendamist ning võimaldada seda ka riigikaitseliste piirangutega aladel, kuid lähtudes seal kehtestatud nõuetest.

Punktiga 19 muudetakse paragrahv 87¹ lõike 6 sõnastust täpsemaks, sest liitumisprotsessi vältel ei ole välistatud, et liitumistaotluse esitamise ja liitumislepingu sõlmimise järel võib toimuda sõlmitud liitumislepingu üleandmine või muudatusi äriregistris, mille tulemusel lepingu osapool muutub, kuid mis ei tohiks anda võimalust seeläbi hoiduda võrguettevõtjale tasu maksmisest.

Samuti lisatakse muudatused, et tagada õigusselgus ja tootmisvõimsuse mittekasutamise tasu sätte ühene tõlgendamine selliselt, et tootmisvõimsuse kasutamata jätmise tasu rakendub esmakordselt siis, kui turuosaline pärast lõikes 4 sätestatud tähtaja saabumist sellele järgneva aasta jooksul tootmissuunalist võimsust ei kasuta. Kuigi ka varasemalt jõustunud sättes oli öeldud, et „Tasu suurus on 38 000 eurot ühe megavoltampri kohta aastas“, millest pidi eelnõu algataja hinnangul olema võimalik aru saada üksnes nii, et tasu ei ole ühekordne ja jätkub igal aastal, on siiski tekkinud nimetatud sõnastusega arusaamatusi, kas tootmisvõimsuse kasutamata jätmise tasu on või ei ole ühekordne. Rõhutame, et sätte oli algupäraselt planeeritud selliselt, et võrguettevõtja saab seda tasu rakendada iga järgneva aasta eest, mil võimsust ei kasutata. Kõikidel võrguettevõtjatel tuleb klientidele arveid esitades kohelda neid võrdselt ja seega on sätte igaks juhuks sõnastatud varasemast veelgi selgemalt, et ei oleks võimalust sellest ekslikult aru saada. Tegemist on tehnilise muudatusega.

Alakasutustasu rakendamiseks seatakse sättega tootmisvõimsuse kasutamise piir, milleks loetakse 95% liitumislepingujärgsest tootmisvõimsusest, mille mittekasutamisel kohaldub alakasutustasu maksmise kohustus. Tootmisvõimsuse kasutamise miinimumpiiri seadmine on vajalik, et vältida alakasutustasu maksmise kohustuse tekkimist, kui liitumislepingujärgse tootmisvõimsuse kasutamata jätmise on tingitud kliendist sõltumatutel põhjustel (nt ebapiisavad tuule- või päikeseolud, mõõteseadmete mõõtemääramatus vms). Kaalutusotsuse, missugused on tootjast sõltumatud põhjused, teeb võrguettevõtja ning hindab, kas tegemist on sõltumatu asjaoluga ning kui pikalt tasu mitterakendamist edasi lükata. Sarnane kaalutusotsustusõigus kehtib ka paragrahvi lõigetes 4 ja 4¹ sätestatud tootmise alustamiseks ettenähtud tähtaja edasilükkamise suhtes tõendatult tootjast sõltumatutel põhjustel.

Punktiga 20 lisatakse paragrahvile 87¹ lõiked 6¹ – 6³. Lõike 6¹ eesmärk on täpsustada alakasutustasu rakendamise tingimusi vähemalt 100 MW või üle selle netovõimsusega tootmisseedmete puhul ehk arvestus algab pärast sama paragrahvi lõikes 4 toodud perioodi möödumist (s.o päikesepaneelide puhul üks aasta, avameretuuleparkide paigaldamisel kolm ja muude tehnoloogiate puhul kaks aastat).

Paragrahvile lõike 6² lisamise eesmärk on võimaldada võrguettevõtjal lükata edasi alakasutustasu rakendamist juhul, kui tootmist ei ole alustatud tõendatult tootjast sõltumatutel põhjustel ning põhjustel, mida tootja ei saa mõjutada. Sarnaselt eelmisele punktile teeb võrguettevõtja kaalutusotsuse, missugused on tootjast sõltumatud põhjused, ning hindab, kas tegemist on sõltumatu asjaoluga ja kui pikalt tasu mitterakendamist edasi lükata. Sarnane kaalutusotsustusõigus kehtib ka paragrahvi lõigetes 4 ja 4¹ sätestatud tootmise alustamiseks ettenähtud tähtaja edasilükkamise suhtes tõendatult tootjast sõltumatutel põhjustel.

Lõike 6³ lisamisega tuuakse sisse oluline asjaolu, et tootmisvõimsuse mittekasutamise tasu ei rakendata tegevuslooga võrguettevõtjate vahelistes liitumistes. Jaotusvõrguettevõtja liitumisel põhivõrguettevõtjaga loetakse liitumisleping mõlema poolt täidetuks, kui on tagatud lepingus sätestatud võrguühendus ning ühendatavad elektrienergia tootismoodulid on jaotusvõrguga ühendatud ja tootmissuunaline võimsus on kasutusele võetud. Jaotusvõrgu liitumisel põhivõrguga ei pruugi liitumispunktis tootmisvõimsus liikuda lepingus ette nähtud võimsuse ulatuses põhjusel, et jaotusvõrgus ühendatud tootmisseedmega toodetud elektrienergia tarbivad jaotusvõrgus tarbijad ära. Leping on niisiis mõlema poolt tähtajaks täidetud, kuid tarbimisest tingituna liitumispunktis ei pruugi lepingule vastavas ulatuses võimsus üle kanduda ning jaotusvõrguettevõtja peaks põhivõrguettevõtjale sellele vaatamata justkui tasuma tootmisvõimsuse mittekasutamise tasu. Samuti ei saa jaotusvõrguettevõtja vastutada selle eest, et turuosaline tootmisseedmega lepingus sätestatud ulatuses elektrienergia tootmisega jaotusvõrgus alustab, kuid samas peaks sellega kaasnevaid rahalisi kohustusi kandma, mida ei

saa pidada põhjendatuks. Võrguettevõtjate vahelistes liitumistes väheneb selle muudatusega bürokraatia.

Punktiga 21 muudetakse paragrahvi 87¹ lõiget 7 selliselt, et enam ei kohalduks lõiked 6 ja 7 samal ajal selle liituja suhtes, kellel on sõlmitud ajutine liitumisleping ning kellele oleks seni kehtinud sõnastuse järgi sama perioodi eest tootmisvõimsuse mittekasutamise tasu rakendunud kahekordselt. Liitumislepingu sõlmimise järel ning tootmislepingu võrguga ühendamisele järgnevad võrgukatsetused ning võrguettevõtja hindab katseraporteid. Selleks sõlmitakse ajutine võrguleping, mis on liitumislepingu lisa. Liitumisleping lõpeb alalise võrgulepingu sõlmimisega, mis sõlmitakse pärast tootmislepingu sünkroniseerimist võrguga.

Kuna praktikas ei ole välistatud, et tootmisleping ei kuulu võrgulepingu sõlminud osapoolle, siis nähakse ette, et alakasutustasu saab rakendada võrgulepingu sõlminud turuosalise suhtes ning ei ole oluline, et talle ka kuuluks konkreetne tootmisleping.

Lisaks on seadusemuudatuse eesmärk vabastada elektrivõrgus broneeritud tootmisvõimsust võrgulepingu sõlminud turuosaliste poolt, kelle tootmislepinguga elektrivõimsuse tootmiseks on põhivõrguettevõtja taganud võrguühenduse, kuid kelle tootmislepinguid ei ole võrku ühendatud, nende tootmislepingutega ei ole alustatud või nendega jätkatud elektri tootmist, samal ajal on broneeritud võrgus oleva vaba võimsuse ressursi. Muudatusega rakendub pärast võrgulepingu sõlmimist möödunud kaheaastase perioodi järel lõikes 6 sätestatud tasu iga järgneva aasta eest, mil tootmisvõimsust ei kasutata.

Ka siin loetakse alakasutustasu rakendamise miinimumpiiriks 95% võrgulepingujärgsest tootmisvõimsusest. Tootmisvõimsuse kasutamise miinimumpiiri seadmine on vajalik, et vältida alakasutustasu maksmise kohustuse tekkimine juhul, kui võrgulepingujärgse tootmisvõimsuse kasutamata jätmine on tingitud kliendist sõltumatutest põhjustest (kaalutusotsuse kliendist sõltumatute põhjuste hindamisel teeb võrguettevõtja). Kui võrgulepingus on kasutamiseks lubatav maksimaalsest võimalikust tootmisvõimsusest erinev võimsus selles mõõtepunktis, siis alakasutustasu rakendamise arvestuses on eeldus, et lepingujärgne lubatav võimsus ongi maksimumiks. St. kui lepinguga on piiratud tootja liitumisvõimsuse kasutamise õigust madalamaks kui 95% siis see võimsus loetakse alakasutustasu arvestuses selleks, millest tuleb omakorda saavutada hetkeliselt (s.o reeglina vastava mõõtesüsteemi täpsusele esitatud nõuete kohase perioodi jooksul või võimalusel ühe minuti pikkuse perioodi jooksul) vähemalt 95%.

Luuakse erand ja vabastatakse alakasutustasu rakendamisest see osa tootmisvõimsusest võrguühenduse võimsusest liitumispunktis, mille ulatuses on vajalik täita süsteemihalduriga sõlmitud tehnilise koostöö ja varustuskindluse lepingut või mis on seotud reservvõimsuse mehhanismis osalemisega või vajalik pikaajalise sagedusreservide lepingu täitmiseks.

Punktiga 22 lisatakse § 87¹ lõige 7¹, mille eesmärk on luua turuosalistele stiimul võimalikult varakult oma vajaminev liitumisvõimsus üle vaadata. Alakasutusperioodi jooksul vähendatud tootmisvõimsuse eest alakasutustasu arvet ei väljastata (samuti võimsusest loobumisel), sest seadusemuudatuse eesmärk on elektrivõrgus olemasoleva liitumisvõimsuse vabastamine turuosaliste poolt, kes lepingus sätestatud tootmisvõimsust ei saa kasutada või ei soovi seda kasutada. Liitumisvõimsuse suurendamisel enne alakasutustasu arve saamist ei muutu tootmisvõimsuse mittekasutamise tasu arvestusperiood. Lepingumuudatus ei saa tingida alakasutustasu perioodi arvestuse muutumist põhjusel, et see võimaldaks liitujatel lepingu muudatuse taotluste esitamisega alakasutustasu arve väljastamise tähtaega lõputult edasi lükata, mille tulemusel seadus ei täidaks oma eesmärki. Seadusemuudatuse eesmärk on seega tagada, et turuosalised võimalikult täpselt oma tootmisvõimsust prognoosiks, ning soodustada võimalikult kiiresti kasutamata jääva võrguressursi vabastamist. Tasu ei kohaldata tegevusloaga võrguettevõtjate vahel sõlmitud võrgulepingutele.

Punktiga 23 muudetakse paragrahvi 87¹ lõiget 9 eesmärgiga sätestada alakasutustasu maksmata jätmise korral tingimused, millele tuginedes ja millises ulatuses võrguettevõtja ei ole kohustatud turuosalisele tagama lepinguliselt kokkulepitud võrguühendust. Samuti antakse seadusemuudatusega võrguettevõtjale võimalus võrguleping tootmistingimustes suhtes üles öelda või tootmisvõimsust vähendada, et oleks võimalik tagada optimaalne võrguressursside kasutus.

Punktiga 24 kustutatakse paragrahvi 87¹ lõikest 10 viide sama paragrahvi lõikele 1, sest täielikult kaob tagatisnõue.

Punktiga 25 täiendatakse paragrahv 93 lõike 6 punkti 15 põhivõrguettevõtja arengukava kohase arenduskohustusega seotud investeeringute kooskõlastamise protsessiga.

Punktiga 26 täiendatakse paragrahvi 93 lõiget 11 õigusselguse ja õiguse parema kontsentratsiooni mõttes, sest tootjale rahalise hüvitise maksmine, mis toimub käesoleva seaduse paragrahvi 39 lõikes 2¹ kirjeldatud elektrisüsteemi toimimise võrgueeskirja § 21 lõikes 8 sätestatud põhimõtete alusel, on käsitletav turukorraldusliku meetmena kuna lähtub EL otsekohalduva määruse nr 2019/943 artiklist 13.

Täpsustame neid põhimõtteid elektrisüsteemi toimimise võrgueeskirja määruse § 21 lõikes 8 ja sellest lähtuvalt võrgutasude arvutamise ühtses metoodikas või võrguettevõtja võrgulepingu tüüptingimustes. Konkurentsiameti järelevalve aspekt selle punkti mõistes puudutab seda, et kas rahalist hüvitist on makstud lähtudes kas metoodikas või tüüptingimustes sätestatud korrast, või ei, sest kõik muud osapoolte vahel lahendamata küsimused on võlaõiguslikud ja lahendatavad tsiviilkohtus.

Punktiga 27 tunnistatakse alates 2026. aasta 1. jaanuarist kehtetuks paragrahvi 111³ lõiked 14 ja 24, sest selleks ajaks on hinnakiri kõigi eelduste kohaselt kehtima hakanud ja tagatisega seotud regulatsiooni võib seadusest kaotada. Hinnakirja kehtima hakkamise täpset aega ei saa käesoleva eelnõu koostamise hetkel kindlaks määrata ja sätete kehtetuks tunnistamine tingimusliku jõustumisega on Riigi Teatajas tehniliselt keeruline teostada. Seega on olukord lahendatud nii, et rakendussätte kohaselt ei kohaldata elektrivõrguga liitumisel seni kehtinud tagatise regulatsiooni alates hetkest, kui kehtima hakkab § 74 lõikes 7 nimetatud hinnakiri, kuid regulatsioon ise tunnistatakse kehtetuks hiljem, kindlal kuupäeval.

Punktiga 28 täpsustatakse paragrahv 111³ lõiget 15, et tuleks paremini välja asjaolu, et elektrituruseaduse § 87¹ lõige 4 sätestab tähtaja tootmisseedme võrguga ühendamiseks ning tootmisvõimsuse mittekasutamise tasu saab rakendada selle perioodi eest, mil turuosaline pärast võrguga ühendamise tähtaega ei ole lepingus ette nähtud tootmisvõimsust kasutanud. Lisaks täpsustatakse, et võrguettevõtja saab tootmisvõimsuse mittekasutamise tasu rakendada iga järgneva aasta eest, mil võimsust ei kasutata. Seni on sätet olnud võimalik tõlgendada viisil, justkui oleks tegemist ühekordse tasuga, kuid see on ekslik.

Punktiga 29 muudetakse paragrahvi 111³ lõikeid 16 ja 17. Lõikega 16 nähakse arusaamatuste vältimiseks ette, et täpsustatud sõnastusega sätted rakenduvad alates nende esialgselt jõustumisest, s.o 2023. aasta 17. märtsist. Tegemist ei ole uue nõudega, vaid 2023. aasta 17. märtsil kehtinud nõudega, mis ei vaja seega uut üleminekuaega ega tegevuse ümberkorraldamist.

Lõiget 17 muudetakse, sest 2025. aasta 17. märtsil jõustunud ELTSi muudatusel, mille kohaselt tuleb iga kahe aasta möödudes tasu maksta, oli kaheaastane üleminekuaeg võrgulepingute suhtes, mis olid sõlmitud enne muudatuse jõustumist, s.o enne 17.03.2023. Seega ei ole tasu

nõue nende osas veel mõjuma hakanud ning kaheaastane jälgimisperiood oleks alanud 17.03.2025. Rakendussätte muudatuse eesmärk on, et käesoleva seaduse jõustumisel ei hakka nendele võrgulepingutele kehtima taas kaheaastane esmane tootmissuunalise võimsuse kasutusele võtmise jälgimise periood, vaid alates 2025. aasta 17. märtsist rakendatakse kõigi nende tootmissuunaliste võrgulepingute suhtes käesoleva seaduse § 87¹ lõikes 6 nimetatud tasu (38 000 eurot/aastas/MVA) esimesel korral kahe möödunud aasta eest ning edaspidi iga-aastaselt. Nende ettevõtjate jaoks muutub see, et edaspidi, pärast esmast kaheaastast perioodi, tuleb tasu maksta igal aastal, mitte iga kahe aasta tagant, nagu varasemas regulatsioonis võrgulepingute osas ette oli nähtud.

Võrgulepingutele, mis on sõlmitud pärast 2023. aasta 17. märtsi, kehtib esmane kaheaastane periood tootmisvõimsuse kasutuselevõtuks (arvestust peetakse mõlema aasta kohta eraldi) ning seejärel peetakse edasi arvestust ühe aasta kaupa, mitte kahe aasta kaupa, nagu varasem regulatsioon ette nägi.

Kuivõrd jälgimisperiood ja tasu suurus ise ei muutu (muutub üksnes see, kas makstakse ühe või kahe aasta kaupa 38 000 eurot/aastas/MVA), siis on ministeerium eeldanud, et ei tulene vajadust normi adreessaatide tegevuse ümberkorraldusteks.

Punktidega 30 ja 31 nähakse ette, et võrguettevõtjate vahel hakkaks tootmissuunaliste liitumis- ja võrgulepingute suhtes tootmisvõimsuse mittekasutamise tasu vabastus kehtima tagasiulatuvalt alates 2023. aasta 17. märtsist ehk alates sellest seadusemuudatusest, millega nn. alakasutustasu kehtestati. Esimene alakasutustasu kohustus tekiks 2 aastat pärast seda, ehk 17.03.2025. Käesoleva eelnõuga oligi kavas tegevuslooga võrguettevõtjad omavahelisest alakasutustasu maksmisest vabastada, kuid menetluslikel põhjustel on tänaseks selge, et eelnõu ei jõua enne seda jõustuda.

Seadust või selle sätet võib rakendada tagasiulatuvalt üksnes põhjendatud vajaduse korras, kui see toob kehtiva õiguse normidega võrreldes kaasa isiku õiguste laienemise, vabaduste suurenemise, kohustuste või vastutuse vähenemise või muu sellesarnase tagajärje või kui sellega ei rikota õiguskindluse põhimõtet. Käesolev muudatus soodustab isikute õiguste laienemist, st antud juhul tekib võrguettevõtjate vahel tasu maksmise vabastus tagasiulatuvalt. Seega rakendussätetega kellegi õigusi ei piirata ega vähendata, vaid vastupidi, isikutele luuakse soodsamad tingimused tasu maksmisest vabastamise näol. Eesti õigusdogmaatikas taunitakse ebasoodsat tagasiulatuvat mõju. Põhiseadus ei keela anda tagasiulatava mõjuga norme, mis muudavad isiku õigusliku positsiooni paremaks (Ernits, M. Põhiseaduse § 10 kommentaar, komm 30. – Ü. Madise jt (toim)). Kuna tegemist on isikuid soodustava tagasiulatava mõjuga normiga, siis selle lisamine seadusesse on põhiseadusega kooskõlas.

Punktiga 32 kustutatakse paragrahvi 111³ lõikest 18 sõna „tuulest“, kuna riikliku julgeoleku tagamise eesmärgil kehtestatud piirangud mõjutavad kõiki projekte, nii uusi, kui ka olemasolevaid ühetaoliselt ja mitte ainult tuuleparkide arendusi vaid ka päikeseparke ja tegevust lõpetavaid elektri jaamu, mille omanikud võivad soovida kasutamata võrguühendusi kasutada samas asukohas uute tootmisvõimsuste võrguga liitmiseks. Seega laiendatakse erandit ka teistele riikliku julgeoleku tagamise eesmärgil kehtestatud piirangu alal kehtivatele võrgulepingutele. Muudatus leevendab seni kehtinud piirangut, aidates seeläbi kaasa taastuvenergia arengu kiirendamisele.

Punktiga 33 lisatakse paragrahvile 111³ lõiked 21-25.

Lõike 21 eesmärk on rakendussättena tagada uuele liitumise tasusüsteemile sujuvam ja õiglasem üleminek. Selleks luuakse leevendus nendele põhivõrguga liitujatele, kelle

liitumislepingu täitmisel ei ole liituja jõudnud veel tasuda liitumistasu kolmandat osamakset. Sellisel juhul võimaldatakse liitujal üle minna nn fikseeritud liitumistasu skeemile juhul, kui kulupõhine liitumistasu osutuks liitujale kõrgemaks. Juhul kui kulupõhine liitumistasu sellisel põhivõrguga liitujal, kelle liitumislepingu täitmisel ei ole liituja jõudnud veel tasuda liitumistasu kolmandat osamakset, on soodsam kui fikseeritud liitumistasu skeemi korral, ei kohaldata uut skeemi. Fikseeritud liitumistasule ülemineku otsustab liituja. Kui liituja on varasemalt esitanud liitumistaotluse ja nõuetekohase tagatise, siis tagatise ulatuses tasaarveldamine toimub fikseeritud liitumistasu süsteemi raames. Kirjeldatud üleminek aitab vältida põhivõrguga liitujate soovi enne seaduse jõustumist oma liitumistaotluse esitamisega oodata, et saada soodsamat liitumistasu, ja võimaldab liitumisprotsessiga ajaliselt varem alustada. See panustab ühtlasi tootmisvõimsuste kiiremasse ehitamisse.

Lõige 22 on rakendussäte fikseeritud liitumistasule ja standardiseeritud võrguliitumise protsessile üleminekuks. See on vajalik seetõttu, et seadusemuudatuse jõustumise ajahetkeks ei pruugi olla liitumise tüüptingimused Konkurentsiameti poolt kooskõlastatud. Vältimaks vaidlusi, mis kaasnevad seaduse ja tüüptingimuste vastuoludest, seotakse fikseeritud liitumistasule ja standardiseeritud võrguliitumise protsessile üleminek uuele metoodikale tugineva hinnakirja avalikustamisega. Hinnakirja ei ole võimalik avalikustada, kui puudub selle aluseks olev metoodika, seega hinnakirja avalikustamise ajaks on metoodika Konkurentsiameti poolt kooskõlastatud ning hinnakirjaga tutvumiseks ja vastavalt seaduse sätete jõustumiseks on ette nähtud üks kuu.

Lõikega 23 sätestatakse võrguettevõtja uute liitumistasude hinnakirja kehtivuse algusaeg. Pärast võrguettevõtja veebilehel Konkurentsiameti kooskõlastatud metoodikale tugineva hinnakirja avalikustamist on turuosalistel aega 30 päeva hinnakirjaga tutvuda enne kui uued hinnad jõustuvad.

Lõige 24 näeb ette, et ELTS § 87¹ lõigetes 1–3 käsitletud tagatisega seotud regulatsiooni rakendatakse kuni seaduse § 74 lõikes 7 nimetatud hinnakirja kehtima hakkamiseni, et vältida olukorda, mil liituda soovijale ei rakendu enam tagatise nõue, kuid veel ei ole kehtima hakanud kooskõlastatud metoodika alusel avalikustatud liitumistasude hinnakiri.

Lõige 25 on rakendussäte, mis näeb ette, et § 87¹ lõike 7 teises lauses sätestatud tasu vabastust rakendatakse üksnes tehnilise koostöö ja varustuskindluse tagamise lepingule, mis on sõlmitud enne 2024. aastat. Pärast 2024. aastat sõlmitud lepingule käesoleva eelnõukohase muudatusega lisandunud § 87¹ lõike 7 teine lause ei kohaldu.

Täpsustus on vajalik, sest alates 2024.a on mõistlik alakasutustasust vabastuse puhul vaadelda vaid paralleelselt töös oleva eelnõuga kavandatavaid saartalitlusvõime tagamise lepinguid ja mitte enam tehnilise koostöö lepinguid. Süsteemihalduril on võimalus oluliste võrgukasutajatega sõlmida tehnilise koostöö ja varustuskindluse lepinguid, et sätestada vastastikuseid kohustusi, õigusi ja tehniliste ja korralduslike meetmete nõudeid eesmärgiga aidata süsteemihalduril säilitada elektrisüsteemi stabiilsust ka kriitilisemates süsteemi seisundites.

Sellised lepingud on Eleringil sõlmitud ka tootjatega, kes kvalifitseeruvad olulisteks võrgukasutajateks.

Olemasolevad tehnilise koostöö lepingud on sõlmitud enne 2024. aastat ja nende eesmärk on muuhulgas olnud tagada, et süsteemihalduril oleks võimalik juhtida tootmisvõimsusi, et oleks tagatud minimaalselt vajalik elektritootmine süsteemi stabiilsuse tagamiseks. Paralleelselt töös oleva eelnõu raames luuakse võimalus süsteemihalduril hankida elektrisüsteemi stabiilsuse tagamiseks eraldi saartalitlusvõimekuse hankimise teel piisavas mahus tootmise valmisolekut, seega ei ole vaja tootmisüksuste nõudeid ja olemasolu reguleerida enam tehnilise koostöö lepingus, et tagada tootmisvõimsuste valmisolekut

Eelnõu §-ga 2 sätestatakse üldkorrast jõustumise erisus § 1 punktidele 13 ja 17, mis jõustuvad 2026. aasta 1. jaanuaril.

4. Eelnõu terminoloogia

Eelnõus ei kasutata uusi termineid.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu ei ole seotud ELi õigusaktidega.

6. Seaduse mõjud

Kavandatavad muudatused: võrguettevõtja, eelkõige põhivõrguettevõtja arenduskohustuse ulatuse laiendamine ning olemasoleva põhivõrguga liitumisel makstavate liitumistasude fikseerimine

Sihtrühmad: põhivõrguettevõtja Elering ja taastuvelektrijaamade arendajad, osa elektrienergia jaotusvõrguettevõtjaid. Eesti elektritarbijad, kes maksavad oma elektriarvel võrguteenuse tasu.

Sihtrühma suurus: sihtrühm on Eesti ainus põhivõrguettevõtja ja üks-kaks jaotusvõrguettevõtjat. Taastuvelektrijaamade (täpsemalt tuuleparkide) arendajaid on 2024. aastal Eestis veidi üle 20. Muudatus mõjutab nii neid olemasolevaid kui ka võimalikke lisanduvalid taastuenergiaettevõtjaid, st. suuremate päikeseparkide arendajaid. Lisaks mõjutab kavandatav seadusemuudatus ka võimalikke salvestite investoreid ning juhitavate elektritootmisüksuste investoreid ning võimalikke uusi suurtarbijaid, suure tõenäosusega ka võimalikku Eestisse rajatavat tuumajaama arendajat. Jaotusvõrguettevõtjate puhul oleneb mõju sellest, kas jaotusvõrguettevõtjal on arenduskohustus, kas ta koostab pikaajalist võrgu arengukava (st. suure tõenäosusega on neid Eestis kuni kaks). Võrguteenuse tasu maksavaid elektritarbijaid Eestis on ligikaudu 740 000.

Avalduva mõju kirjeldus sihtrühmadele ja järelendus olulisuse kohta:

6.1. Sotsiaalne mõju

Eesmärk on võimaldada põhivõrguettevõtjal olemasoleva võrgu piires alustada Eesti taastuenergia eesmärkide saavutamiseks vajalike taastuvelektrijaamade võrguga ühendamiseks taristuinvesteeringuid juba varem, enne konkreetse liitumistaotluse esitamist. Pikas perspektiivis mõjutavad tootmise tõttu tehtavad võrgutugevdused ühtviisi ka tarbimistingimusi positiivselt. Näiteks saavad tootmise liitmiseks tehtavatest elektrivõrgu tugevdamisega seotud investeeringutest kasu tarbijad, kui uuendatakse vananenud liinid, mida tuleks teatud ajal nagunii teha. Veelgi suurema võidu saavad tarbijad sellest, et taastuvelektril põhinev elektrisüsteem toob alla keskmise elektrihinna (Kliimaministeriumi energeetikaosakonna vastavasisuline prognoos on avaldatud Energiatalgud²-veebilehel).

Käesoleva muudatusega tõuseb Eleringi ülekandetasu hinnanguliselt 1,25 eurot/MWh (vt. täpsemat selgitust järgmisest lõigust), kuid eespool mainitud Kliimaministeriumi avalikustatud hinnaprognooosi kohaselt väheneb samal ajal elektri kui kauba hind aastaks 2035 tasemele 49 eurot/MWh seniselt 2023.a. tasemelt 90,8 eurot/MWh. Tänu eelnõuga kaasnevatele liitumisprotsesside kiirenemisele, saame elektrienergia hinna 40+ eurot/MWh võrra soodsamaks, mille vastu ülekandetasu tõuseb ligikaudu 1,25 eurot ehk kordades vähem. Kokkuvõttes niisiis võidab tarbija oluliselt rohkem kui tõuseb ülekandevõrgutariif. Investeeringud taastuenergia tootmise kasvatamisse toovad läbi langeva elektri hinna kaasa lõpphinna languse. Seda ka juhul kui võrguoperaatorid teevad mistahes investeeringud, mida

² https://energiatalgud.ee/sites/default/files/2024-05/Memo%20elektrihinnast_FIN.pdf

nad *ceteris paribus* puhul peaksid ka tegema, näiteks ilmastikukindlamad võrgud, ühendused jpm. Oluline osa Eestis elektri hinna ja tarbija makstava koguhinna langemisel on ka tarbimise kasvul.

Põhivõrguettevõtja arvutuste järgi tõuseks keskmise eratarbija võrguteenuse kulu aastases vaates suurusjärgus viis eurot ehk kulude kasv ei ole märkimisväärne. Eleringi arvutuste järgi tõuseks eelnõuga kavandatud seadusemuudatuse jõustumisel ja arenduskohustuse kohaldamise tulemusena Eleringi võrgutasu ligikaudu 10%, mis tähendaks keskmise tarbimise lõppkliendile viis eurot aastas lisakulu. Kuna tarbijad ja tarbimise määr on väga erinev, siis pigem tuleb mõju hindamisel keskenduda Eleringi tariifi muutusele. Kui Eleringi keskmine ülekanaliteenuse maksumus on 12,5 eurot/MWh, siis lisanduks järelikult igale üle kantud megavatt-tunnile 1,25 eurot. Eesti keskmise kodu aastane elektritarve sõltub mitmest tegurist: kodu suurus, elanike arv, kasutatavad elektriseadmed (sh. nende energiaklass) ja nende kasutamise harjumused.

Statistikaameti andmetel oli Eestis 2020. aastal keskmine aastane elektritarbimine ühe eluruumi kohta umbes 4000–5000 kWh. Tõenäoliselt väiksemad korterid tarbivad vähem elektrit kui suured eramud, eriti kui viimased kasutavad elektrit ka kütmiseks. Statistikaameti andmetele tuginedes suureneb prognoositavalt Eleringi võrgutasu muudatusest ühe eluruumi kulu elektrile 5000 kilovatt-tunnise tarbimise korral $5000 * 0,125 \text{ euro senti/kWh} = 6,25 \text{ euro võrra aastas}$, jagatuna 12 kuu peale teeb see 52 euro senti.

Võit madalamast elektri hinnast ületab seda lisakulu mitmeid kordi. Muudatuste mõju on seega positiivne nii tootjatele kui ka tarbijatele. Just selle sünergia tõttu on seadusega ette nähtud võrgutugevduste kulude finantseerimise jagunemine võrdselt tarbijate (ülekanalite) ja tootjate (liitumistasu) vahel. Üksikisiku tasandil on asjakohased meetmed elektri salvestamise võimekuse arendamine, tarbimise ja (juhul kui on olemas oma elektritootmine, nt. päikesepaneelid) tootmise ajatamine, st. elektritarbimise suurendamine madalate elektrienergia hindade korral ja tarbimise vähendamine kõrgemate börsihindade ajal. Elektritarbimise kasv ja tootmist ning tarbimist juhtida võimaldavad (digi)lahendused, elektri jagamise võimaldamine tulevikus jne. aitavad liginull- või negatiivsete börsihindade korral olukorda leevendada. Sotsiaalne mõju on kokkuvõttes positiivne.

6.2. Mõju riigi julgeolekule, siseturvalisusele ja välissuhetele

Riigi julgeolekule ning välissuhetele on taastuvenergia tootmise kiirendamine positiivne mõju, kuivõrd kiirema taastuvenergia lahenduste kasutuselevõtmisega suureneb varustuskindlus ning väheneb riigi vajadus energiainpordiks. Erinevate taastuvenergia võimsuste lisandudes ja tehnoloogia arenedes, samuti salvestusseadmete kasutuselevõtmisega mitmekesisustub ja täiustub Eesti energiasüsteem. Riiklikus energia- ja kliimakavas kirjeldatud meetmete põhjal on jõutud arusaamale, et riik peab tegema investeringuid ka riigi energiajulgeoleku püsivaks tagamiseks. Ehk lisaks sellele, et meil on tulevikus piisavalt palju kohalikke taastuvelektrijaamasid, on vaja ka piisavalt tugevaid välisühendusi, et tagada ligipääs Euroopa elektrituru soodsatele energiaressurssidele ning nende hetkede jaoks, kui Eestis tuul ei puhu ja päike ei paista. Taastuvelektrit tootvate elektrijaamade jaoks on ühelt poolt vaja elektrivõrku arendada, kuid samal ajal paralleelselt ka uute välisühenduste ehitamist ette valmistada ning tagada juhitavate elektrijaamade olemasolu. Kui elektrienergia tootmine ei ole koondatud ainult suurtesse elektrijaamadesse ja on hajutatud üle Eesti laiali, on ühtlasi võimalik, et väheneb vajadus energia impordile ja ekstreemsete ilmaolude või ka sisejulgeolekut ohustavate tegurite mõjudega kaasnevad riskid on samuti hajutatud.

6.3. Mõju majandusele

Eesmärgil kehtestada õigusraamistik taastuvenergia kasutuselevõtu kiirendamise on majandusele pigem positiivne mõju. Eesti kliimaambitsiooni suurendamise võimaluste analüüsi andmetel on kliimanetraalse Eestini vaja panustada nii era- kui ka avalikul sektoril, sh kõikidel ministeeriumidel, kohalikel omavalitsustel, valdkondadel ja füüsilistel ning juriidilistel isikutel, ning see eeldab muutusi nii tootmise kui ka tarbimise poolel. Taastuvenergiaga seotud tehnoloogiad on pidevas arengus, mis tähendab, et ka juba olemasolevad ja toimivad taastuvenergia lahendused on muutunud soodsamaks ning majanduslikult otstarbekaks, mis omakorda motiveerib isikuid taastuvenergiaga seotud lahendustesse investeerima nii energia tootmise kui ka tarbimise perspektiivis.

Muudatus toob kaasa taastuvenergia kasutuselevõtu kiirendamise ja on nii riigi kui ka ettevõtjate vaates olulise positiivse mõjuga. Muudatuse jõustumise järel võimaldatakse põhivõrguettevõtjal olemasoleva võrgu piires alustada Eesti taastuvenergia eesmärkide saavutamiseks vajalike taastuvelektrijaamade võrku ühendamise seotud taristuinvesteeringuid varem. Samuti võimaldatakse ka jaotusvõrguettevõtjatel võrku arendades mõistlikus ulatuses arvestada tulevikus potentsiaalselt tekkivate turuosaliste vajadusi. Täpsemalt – tehes seda juba enne liitumistaotluste laekumist, tagades nii valmisoleku ajaks, mil taastuvelektrijaama arendaja on valmis elektritootmist alustama

Lisaks tuleb arvesse võtta Pariisi kliimakokkuleppes seatud eesmärgid, mille kohaselt peavad liikmesriigid ELi direktiivi nr 2018/2001 järgi ühiselt tagama, et taastuvatest energiaallikatest toodetud energia osakaal Euroopa Liidu summaarses energia lõpptarbimises aastal 2030 on vähemalt 32%. Tingimuste loomine teiste seas ülekaaluka avaliku huviga taastuvenergia projektidele, mille eesmärk on taastuvenergia kasutuselevõtu kiirendamine, tagab riigile direktiivist tuleneva kohustuse täitmise ja annab ettevõtjatele suurema kindluse taastuvenergiaga seotud investeeringute tegemiseks. Eestil on piisavad elektrienergia ühendusvõimsused teiste riikidega ning sarnased taastuvelektri ambitsioonid, s.o ka kõik ümberkaudsed riigid plaanivad tõenäoliselt taastuvenergia ekspordi ja juba aastal 2030 rohkem tuule abil elektrienergia tootmist. Eesti võetud meetmetega ei pärsi me ekspordi, kuna elektritootjad ei jäta selle pärast tootmata, vaid suunavad oma tootmise (läbi salvestuse) rohkem nendele perioodidele kui on suurem puudujääk (ja mitte ainult meie piirkonnas, vaid laiemalt regioonis, sest Eesti elektrienergia börsihind läheb üles, kui on üleüldine puudujääk ja kallim tootmine regioonis).

Juhul kui eelnõu tulemusel asutakse rajama suurettevõtjate ja taastuvenergia tootjate vahel otseliine suuremas mahus kui praegu, võib kaasneda võrgu ülalpidamistasu kinni maksmise kohustuse langemine ühiskonnale laiemalt. Praegu teadaoleva hinnangu järgi on 2,7% aasta 2023 elektrienergia lõpptarbimisest liikunud otseliinide kaudu. Samas on näha, et otseliinide rajamise võimalus võib aidata kaasa suurte tööstustarbivate Eestisse toomisele ja seeläbi Eesti majanduse ja konkurentsivõime paranemisele.

6.4. Mõju elu- ja looduskeskkonnale

Muudatustel on mõju elu- ja looduskeskkonnale, keskkonnateadlikkusele, elurikkusele, merekeskkonnale ja veele, metsandusele ja mullale, jäätmetele ja ringmajandusele, välisõhule ja kiirgusele selles ulatuses, kuipalju rajatakse Eestisse uusi taastuvenergiat kasutavaid elektrijaamu, mille tulemusel suureneb taastuvelektri tootmise maht ja väheneb CO₂-heide, mis mõjutab positiivselt välisõhu kvaliteeti ehk eelnõu toetab Eesti kliimanetraalsuse saavutamist. Seaduse rakendamisest ei tulene eeldatavasti olulist mõju elu- ja looduskeskkonnale.

6.5. Mõju regionaalarengule

Regionaalarengule avaldavad taastuvatest energiaallikatest toodetud energia kiirema kasutamisele võtmise eesmärgid positiivset mõju uute tootmisseadmete kasutuselevõtuga piirkondades, mis on sobivad just taastuvenergia kasutamiseks, nt rannikualadel tuuleenergia tootmine. Luuakse võimalused maapiirkondades ning äärealadel ettevõtluskeskkonna konkurentsivõime paranemiseks, millega kaasneb uute töökohtade loomine (näiteks taastuvenergia tootmiselõuade hooldus- ja halduspersonali vajadus). Seaduseelnõuga kavandatud lahendus vähendab regionaalset ebavõrdsust ja võib esineda positiivset mõju maapiirkondadele, kui tugevdatakse elektrivõrku hajaasustusega piirkondade lähedal seoses taastuvenergia võimsuste kasutuselevõtuga. Näiteks Lõuna-Eestis või saartel on olnud probleeme võrgupiirangutega ning taastuvenergia tootmisvõimsusega liitumine on olnud kulupõhise lähenemisega väga kallis, kuid käesoleva seaduseelnõuga kavandatud muudatustega viiakse olemasolevasse elektrivõrku liitumine kõikjal fikseeritud ja prognoositavate kulude põhiseks.

Meretuuleparkide võimaliku rajamisega ja neile hinnapõranda seadmisega ei ole kõnealune seaduseelnõu seotud ja regionaalset mõõdet ei kaasne. Juhul kui meretuulepargid rajatakse kasutades fikseeritud liitumistasu, mis nähakse ette selle seaduseelnõuga, rakendub igal juhul kõigile Eesti elektritarbijatele ühesugune võrgutasu ning kui võrgutasu ehk kulu Eesti elektritarbijale veidi kasvab nagu eespool mainitud, on ette näha suuremat tulu tarbijatele seoses taastuvenergia suuremahulise arendamisega kaasneva madalama börsihinnaga. Regionaalset mõõdet võib omada asjaolu, et uute rajatavate tuuleparkide mõjupiirkonnas olevatele kohalikele omavalitsustele ja inimestele (sh. kalandusettevõtjatele, kui nende kalasaagi vähenemine on põhjustatud tuuleelektrijaamast) makstakse tasu, kuid need sätted (keskkonnahäiringu hüvitamise tasud) ei ole käesoleva seaduseelnõu objektiks, vaid kuuluvad keskkonnatasude seadusesse.

6.6. Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele

Olulist mõju riigieelarvele, keskvalitsuse korraldusele, riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele ei ole tuvastatud.

6.7. Muu otsene või kaudne mõju

Muudatus ei too kaasa olulist mõju põhivõrguettevõtjale. Liitumisprotsessi aeg kokkuvõttes küll lüheneb, kuid see ei mõjuta põhivõrguettevõtja tegevust määral, mis tooks kaasa mõju, mis vajaks lisatööjõudu. Kui praegu on võimalik taastuvelektritootmisvõimsust põhivõrgus kasutusele võtta 36–48 kuu möödudes I osamakse tasumisest, siis arenduskohustuse ulatuse laiendamise järel on võimalik taastuvenergia arendajal põhivõrku elektrienergiat toota juba 18–24 kuu möödudes I osamakse tasumisest, sest võrgutugevdusi ehitatakse ettevaatavalt, tuginedes planeeritud ja Konkurentsiametile esitatud arengukavale ja investeringuprojektide ajakavale. Seega lüheneb liitumisprotsess põhivõrku kuni kolme aasta võrra.

Kui põhivõrgu ehitus ei ole lõpuni valmis ning tootja elektritoodangut on vaja mingil perioodil piirata, on tootjale ette nähtud turuhinna kompenseerimine või kulu kompenseerimine ülekandetasust ning tootjatele, kel on õigus saada taastuvenergia toetust, hüvitatakse ka saamata jäänud taastuvenergia toetus nendel tundidel kui tootmist piirati. Põhivõrguga liitujatele olemasolevas põhivõrgus muutub liitumisprotsess selgemaks, sest liitumise hind on olemasolevas võrgus fikseeritud ja juba protsessi alguses teada ehk suureneb õiguskindlus ja -selgus. Kavandatava eelnõuga kaob tagatisnõue ka jaotusvõrguga liitumisel ning seeläbi muutub jaotusvõrku liituvate elektritootjate jaoks protsess vähem bürokratlikuks. Avalduv mõju sihtrühmadele on pigem positiivne.

Elektrienergia lõpphind elektritarbijale koosneb mitmest komponendist: elektri turuhind ehk börsihind, taastuenergia tasu, võrguteenuse tasu, mis koosneb omakorda Eleringi võrgutasust (sh eelnõus kirjeldatud fikseeritud liitumistasu 50% kulude katte lisandumine), Elektrilevi võrgutasu, sagedusreservide kulud, mis avalduvad tarbija jaoks eeskätt elektrimüüjate pakettides (läbi bilansihaldurite poolt makstavate bilansienergia kulude), strateegiline reserv ning maksud. Allolev prognoos pärineb eespool viidatud Kliimaministeeriumi 26.04.2024 avaldatud memost 2030.a. elektri hinnast ja taastuenergia tasu muudatustest, mis on kättesaadav Energiatalgud-veebilehel. Arvutuste lähtekohaks on võetud Eleringi avaldatud varustuskindluse aruandes näidatud tarbimisprognoos (s.o 2030. aastal 10,3 teravatt-tundi ning 2035.a. 11,3 TWh).

2023 aasta keskmiseks hinnaks oli:

Börsihind 90,8 eurot/MWh, ehk 9,08 senti/kWh.

Taastuenergia tasu 1,24 senti/kWh (sõltub taastuenergia toetamise mahust ja tarbimisest)

Elektrilevi võrgutasu 4,5 senti/kWh (prognoosime 3,5% tõusu aastas perioodil 2024-2035.

Praegu ärikliendi võrgutasu on keskmiselt 3,93 senti/kWh ning kodukliendi võrgutasu keskmiselt 5,59 senti/kWh)

Käibemaks + elektriaktsiis ca 2,98 senti/kWh.

Kokku: 17,9 senti/kWh või 179,04 eurot/MWh.

2030. aasta keskmiseks elektri hinnaks võib kujuneda (kuna allolevate lisanduvate kulude puhul on tegemist hinnangulise maksimaalse mõjuga, siis eeldatavasti tõuseb hind vähem):

Börsihind 66 eurot/MWh, ehk 6,6 senti/kWh.

Sagedusreserv alates 2025 tähendab 0,5 senti/kWh lisandumist.

Võimsusmehhanismi tõttu lisandub 0,4 senti/kWh.

Põhivõrgu (Elering) võrgutasu muutus tulenevalt arenduskohustuse muutusest: 0,125 senti/kWh.

Jaotusvõrgu (Elektrilevi) võrgutasu muutus 1,03 senti/kWh, tulenevalt võrguinvesteeringute vajaduse kasvust (Elektrilevi elektrivõrgu pikaajalise arengukava põhjal).

Taastuenergia tasu -0,24 senti /kWh vähem kui täna.

Maksude kasv 0,59 senti/kWh, tulenevalt teadaolevatest muutustest elektriaktsiisis.

Kokku teeb see 17,8 senti/kWh või 178 eurot/MWh.

2035. aasta perspektiiv, mille puhul eeldame et selleks ajaks saab valmis suur osa tänasest Eleringi investimisplaanist ja tuleb juurde välisühendusi, salvestust ning meretuuleenergiat, saab aasta keskmine börsihind olla 49 eurot/MWh ehk 4,9 senti/kWh.

Taastuenergia tasu 1,3 senti /kWh.

Maksude muutus võrreldes 2030 aastaga on tingitud prognoositud börsihinna langusest.

Kokku teeb see 15,4 senti/kWh või 154 eurot/MWh ja koos tõenäolise Elektrilevi võrgutasu tõusuga 2 senti/kWh tasemele 17,5 senti/kWh. Praegu, eelnõu menetluse ajal otsivad Konkurentsiamet, Rahandusministeerium ja Kliimaministeerium võimalusi Elektrilevi võrguteenuse kvaliteeti tõsta ilma võrgutasu suuremahulise muutuseta.

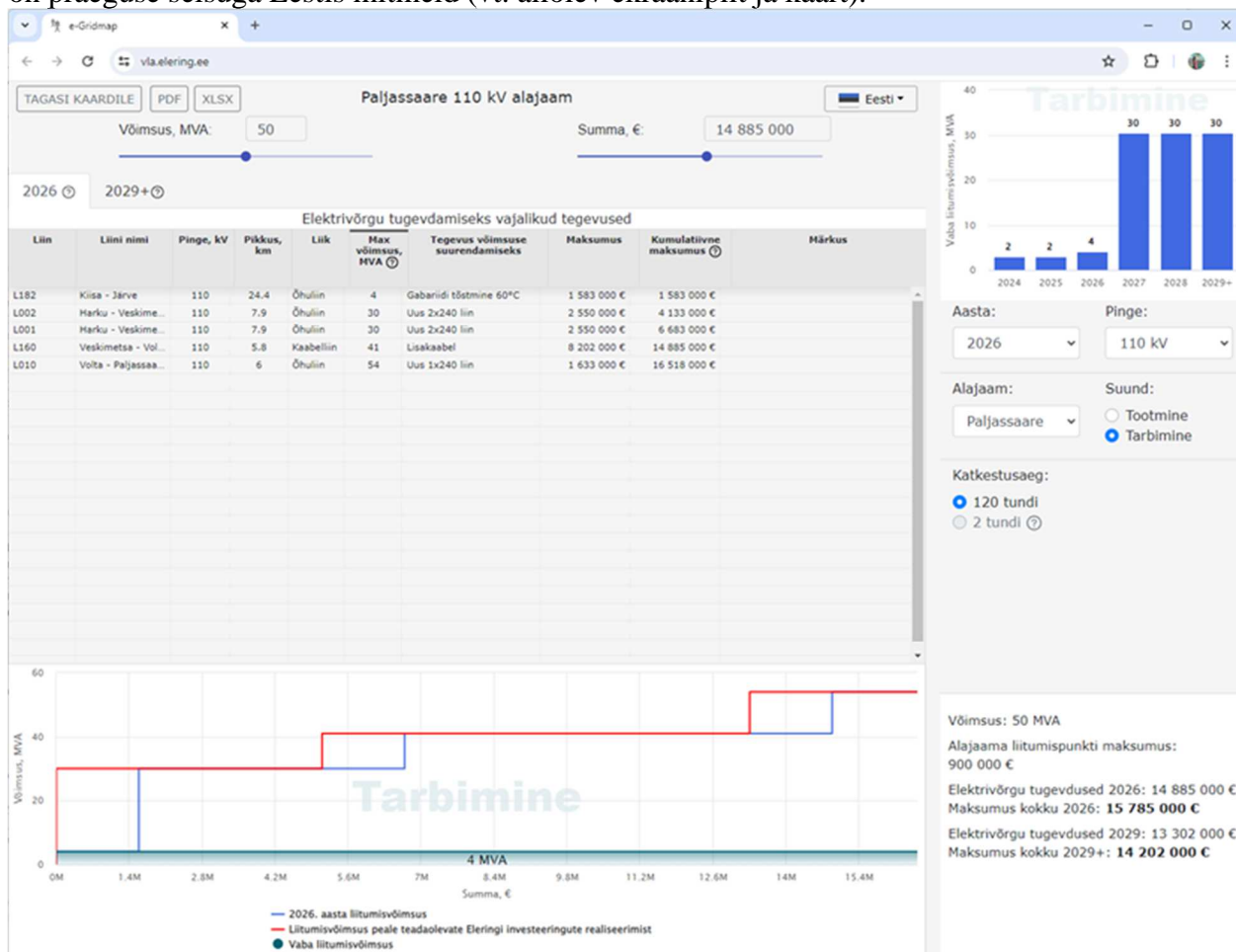
Seega pärast taastuenergia vähempakkumiste jõustumist ja taastuenergia ulatuslikku juurdekasvu hakkab elektri hind lõpptarbijaga jaoks langema. Lähemalt on taastuenergia vähempakkumistega seotud mõjusid kirjeldatud eelmainitud Kliimaministeeriumi 26.04.2024 avaldatud memos ning täiendav mõjude hindamine sihtrühmade kaupa viiakse läbi Kliimaministeeriumi ettevalmistatavas elektrituruseaduse ja energiamajanduse korralduse seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskirjas.

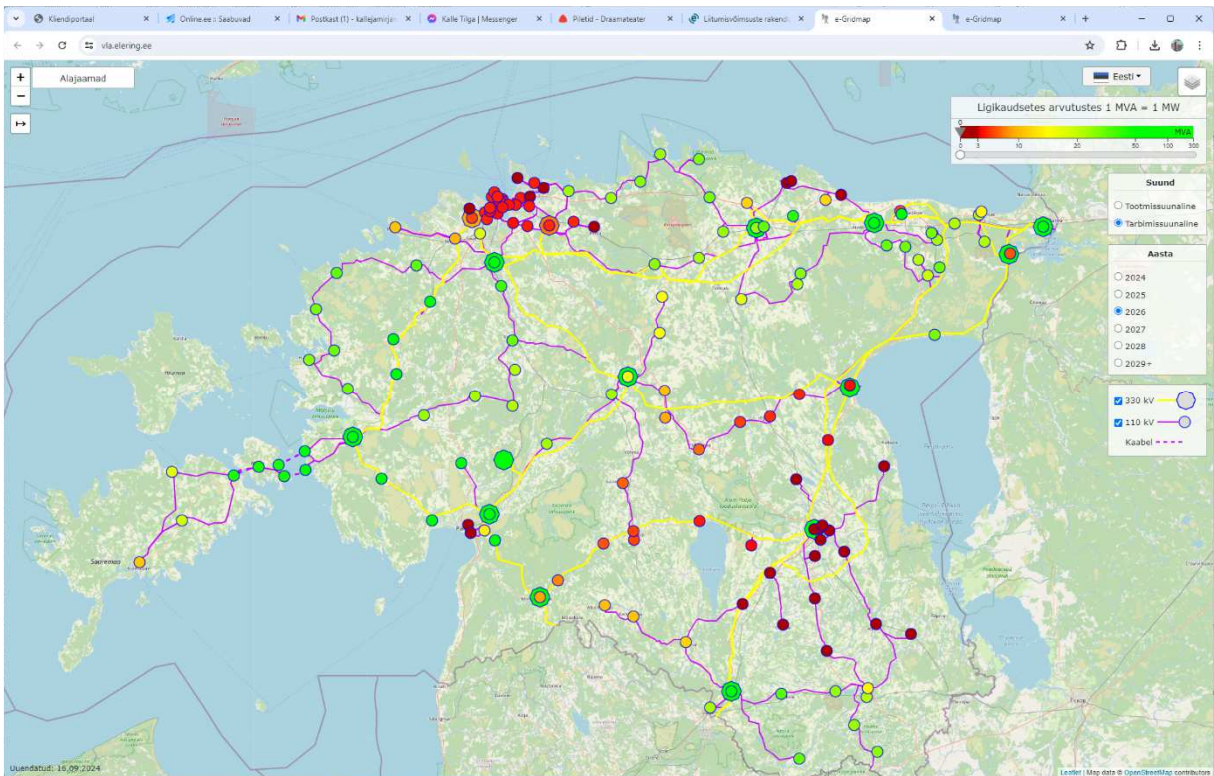
6.7.1. Mõju ülekandevõrku liitumisega seotud kuludele uue liitumiskontseptsiooni korral

Seni kehtinud regulatsiooni järgi tuleb nii tarbijal kui tootjal liitumisel tasuda kõik liitumisest tingitud kulud. Nende kulude välja selgitamiseks koostatakse võrguarvutused, kus võrgumudelisse lisatakse kas täiendav tarbimis- või tootmissuunaline võimsus ja seejärel selgitatakse välja kõik võrguelemendid, mis täiendava võimsuse lisandumisel võivad üle koormuda. Sellise võrguelemendi asendamise või rekonstrueerimise kulud (s.o võrgutugevduskulud) lisatakse liitumistasu koosseisu. Täiendavalt analüüsitakse liitumispunkti rajamisega seotud tööde mahtu, mille kulud lisatakse samuti liitumistasu hulka.

Tarbimisvõimsuse lisandumine

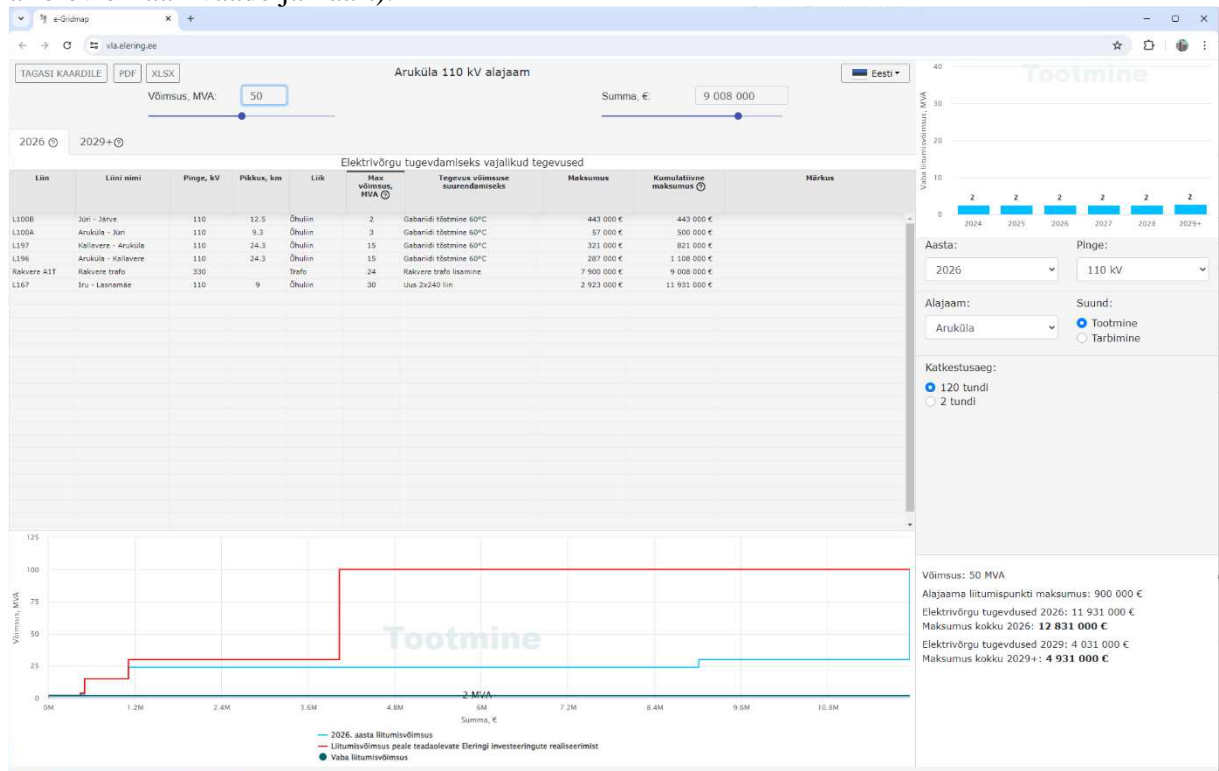
Tarbija liitumisel uue kontseptsiooni järgi fikseeritud liitumistasu komponenti, s.t võrgutugevduskulu ei rakendata. Uue liitumistasu kontseptsiooni rakendumisel väheneb tarbija liitumistasu võrgutugevduskulude võrra. Võttes aluseks Eleringi hallatavas e-Gridmap rakenduses näiteks Paljassaare alajaama, siis selles täna liitudes 50 MVA tarbimisvõimsusega ja arvestades, et võrguühendus valmib 2026. aastal, on võrgutugevduskulude suuruseks ca 14 miljonit eurot. Kavandatava uue meetodika järgi seda kulu ei oleks. Sarnaseid võrgupunkte on praeguse seisuga Eestis mitmeid (vt. allolev ekraanipilt ja kaart).

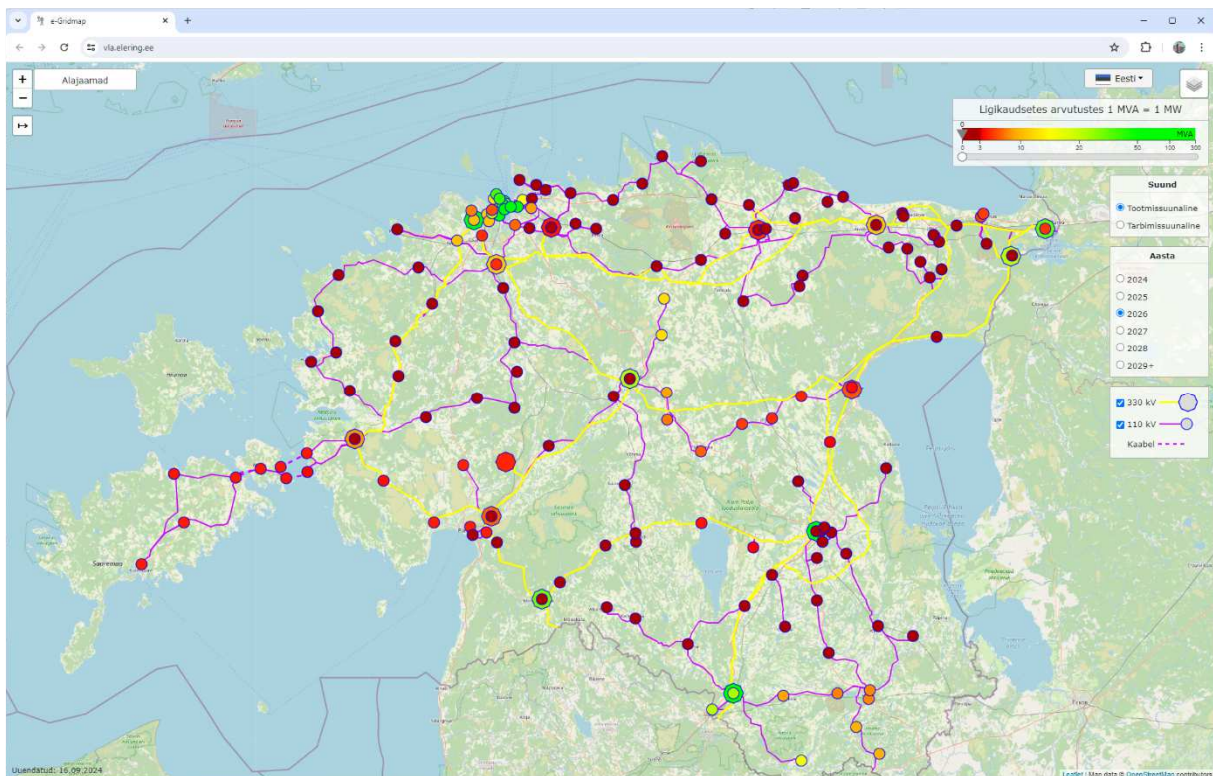

Tootmisvõimsuse lisandumine

Võttes tänase seisuga näiteks 50 MVA ulatuses liitumise Aruküla alajaamas 110kV pingel, juhul kui esitada liitumistaotlus täna võrguühenduse valmimistähtajaga 2026.a., on e-Gridmapi järgi võrgutugevduskulude maksumus ca 12 miljonit eurot, mille järgi 1 MVA maksumus oleks 240 000 eurot. Võttes aluseks esialgsete arvutuste järgi kavandatava fikseeritud liitumistasu määraks 44 000 eurot/MVA, oleks 50 MVA tootismooduli liitumisel fikseeritud liitumistasu võit ca 10 miljonit eurot. Ülejäänud võrgus on olukord täna samuti üsna ühtlaselt sarnane (vt. allolev ekraanivaade ja kaart).

Liitumispunkti väljaehitamisega seotud kulused ei ole mõistlik eraldi välja tuua, sest uue kontseptsiooni korral on liitumispunkti kuludele kehtestatud küll keskmistatud hinnad, kuid neid ei ole plaanis n-ö sotsialiseerida ning seega võimalik hinnavõit tootjale/tarbijale n-ö juhtumipõhine.

7. Seaduse rakendamisega seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused, eeldatavad kulud ja tulud

Seaduse rakendamiseks lisakulusid ega -tulusid riigi ja kohaliku omavalitsuse eelarvele ei teki.

8. Rakendusaktid

Eelnõule on lisatud rakendusakti kavand:

Vabariigi Valitsuse 14. veebruari 2019. a määruse nr 10 „Elektrisüsteemi toimimise võrgueeskiri“ muutmise kavand (lisa 1). Uusi ja kehtetuks muutuvaid määrusi ei ole.

9. Seaduse jõustumine

Seaduse § 1 punktid 13 ja 27 jõustuvad 2026. aasta 1. jaanuaril, mis annab piisava aja turuosalistele vajalike ettevalmistuste tegemiseks (hinnakirja väljatöötamiseks, kooskõlastamiseks ja avaldamiseks). Muud punktid jõustuvad üldises korras. Nende jõustumisel üldkorras on tagatud piisav ajavahemik seaduse avaldamise ja selle jõustumise vahel, sest normi adressaadid on eelnõu väljatöötamise perioodil jõudnud tutvuda uute normidega ja vastavalt sellele oma tegevust korraldada.

10. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu esitati kooskõlastamiseks eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu [24-0578/01](#).

Eelnõu esitati tutvumiseks ja ettepanekute esitamiseks jaotusvõrguettevõtjale Elektrilevi OÜ, põhivõrguettevõtjale Elering AS. Eelnõu kohta esitasid märkused Adepte OÜ, Elering, TMV

Green OÜ, Elektrilevi OÜ, Utilitas Wind OÜ, Enefy Estonia OÜ, Eesti Energia, Evecon OÜ, AS SEB Pank, Kaamos Energy OÜ ja KC Energy OÜ. Laekunud ettepanekute ja nendega arvestamise tabel on lisatud seletuskirjale (lisa 2).

Algatab Vabariigi Valitsus 16. detsembril 2024. a

Vabariigi Valitsuse nimel

(allkirjastatud digitaalselt)

Heili Tõnisson

Valitsuse nõunik